

Kiekvienas vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais, o jei negyvena kartu – bendrauti. Tačiau realybė kartais būna tokia, kad vaikas savo biologinių tėvų ar vieno iš jų, nepažįsta. Neretai tokiose situacijose biologinį artimąjį pakeičia kitas žmogus. Tvirti ir abipusiai branginami vaiko ir ne biologinio tėvo/motinos santykiai, vadinami *socialine tėvyste*. „Mūsų šalyje apie socialinę tėvystę ir jos svarbą vaiko raidai ir gyvenimui kalbama mažai, tačiau suaugusieji turi suprasti ir tokios tėvystės svarbą bei priimti atsakomybę vaikui“, – sako Panevėžio apskrities Vaiko teisių apsaugos skyriaus (VTAS) patarėjas Panevėžio mieste Dovydas Nevardauskis.

Kas yra *socialinė tėvystė*

Socialinė tėvystė, tai socialinis asmens ryšys su ne jo biologiniu vaiku šeimoje. „Jeigu vaikas jau sąmoningas, auga nežinodamas ir/ar nepažinodamas kito asmens, kaip tėvo/motinos, ir suaugusį asmenį laiko vieninteliu savo tėvu ar motina – tai jau yra pagrindas socialinės tėvystės pripažinimui. Tam svarbios ir kitos sąlygos: artimas ryšys su vaiku, bendros veiklos, vaiko išlaikymas ir panašiai“, – sako Dovydas Nevardauskis.

Susiformavę glaudūs vaiko ir suaugusiojo santykiai, net jei pats vaikas žino apie tai, kad jis nėra jo biologinis tėvas/motina, tačiau pripažįsta savo tėvu/motina, ir yra prie jo prisirišęs, laiko artimesniu ir brangesniu žmogumi nei biologinis tėvas, nori su juo bendrauti – tai dar vienas *socialinės tėvystės* paaiškinimas.

Panevėžio apskrities mobiliosios komandos psichologė Aura Svetikienė pažymi, kad tėvystės sąvoka ir yra emocinis vaiko ryšys su suaugusiuoju. „Suaugusiojo ir vaiko ryšys, suprantamas kaip *tėvystė* ir *motinystė*, atsiranda iš artimo emocinio ryšio, pasitikėjimo, bendrų užsiėmimų ir domėjimosi vienas kitu. Kalbant apie *socialinę tėvystę* ir *tėvystę* reiktų pažymėti, kad bene svarbiausia takoskyra čia tampa vaiko ir suaugusiojo biologinis ryšys, tačiau „genai, giminystės ryšiai“ vaikams iki atitinkamo amžiaus, tėra tik neaiškios sąvokos“, – komentuodama socialinės tėvystės reikšmę, sakė psichologė.

Teismų praktika sprendžiant *socialinės tėvystės* klausimą

Vaiko teisių gynėjams neretai tenka dalyvauti teisiniuose procesuose, kai skiriasi tėvai ir sprendžiamas tėvystės klausimas. Anot Panevėžio apskrities VTAS patarėjo Panevėžio mieste D. Nevardausio, teismų praktikoje, bylų, kai bandoma nuginčyti tėvystę – netrūksta. Dažnai pasitaiko atveju, kai į teismą kreipiasi ieškovas, tarkim – tėvas, kuris nurodo, kad nėra biologinis vaiko tėvas ir pageidauja nuginčyti tėvystę bei atsisakyti teisių ir pareigų vaikui. Jeigu tai mažas vaikas ir nėra susiformavęs emocinis ryšys – tokios bylos nėra sudėtingos ir teismų praktika rodo, kad dažnu atveju tėvystė būna nuginčijama.

Socialinė tėvystė – menkai suprantama sąvoka su didžiule atsakomybe vaikui

Anot D. Nevardauskio, situacija visiškai kita, kai kalbama apie vyresnius vaikus. „Visada teismas ir vaiko teisių gynėjai atsižvelgia į tai, ar yra susiformavęs emocinis ryšys ir vaikas išreiškia norą toliau bendrauti su socialiniu tėvu/motina. Siekiant apsaugoti vaiką nuo tokių grėsmių, kaip išlaikymo, priežiūros, galbūt net gyvenamojo būsto netekimas ir apsaugant kitas vaiko teises bei teisėtus interesus, socialinė tėvystė gali būti ir nenuginčijama“, – apie teismuose nagrinėjamas socialinės tėvystės nutraukimo bylas kalbėjo D. Nevardauskis.

Vaiko teisių gynėjas pažymėjo ir tai, kad dažnu atveju socialiniai tėvai pripažįsta artimą ryšį su vaiku, tačiau nesusiklostę suaugusių asmeniniai santykiai ir pykčiai tampa pagrindu išsižadėti ir ne biologinių vaikų.

Socialinės tėvystės nuginčijimas – smūgis vaikui

Vaiko vystymuisi ir socialinei raidai artimas ryšys su suaugusiuoju – labai svarbus. „Tvirti emociniai ryšiai padeda pagrindus tolimesniam žmogaus gyvenimui, jie suteikia saugumo, stabilumo jausmą, skatina pasitikėjimą savimi ir aplinkiniais. Deja, skyrybos vaikui yra savotiška viso, jį supančio pasaulio griūtis ir visai nesvarbu apie kokias skyrybas kalbame: biologinių tėvų ar vieno iš tėvų su socialiniu vaiko tėvu – tą suprasti suaugusiems ir padėti suvokti vaikui labai svarbu“, – sako Panevėžio apskrities VTAS psichologė.

Tačiau tėvystės nuginčijimas ir santykių su vaiku išsižadėjimas, psichologės teigimu, padaro kur kas didesnę žalą vaiko emocinei sveikatai nei skyrybos. Tėvų skyrybas paaiškinti paprasčiau, o štai kodėl laikytas tėvu/motina asmuo nori atsisakyti tėvystės, visai kitas ir daug sudėtingesnis klausimas. „Santykių nutraukimas arba suaugusio žmogaus išsižadėjimas, tai didžiulė netektis vaikui. Įsivaizduokite, kaip sudėtinga atsakyti sau į klausimą „kodėl mane paliko?“, o vaikas jį būtinai sau užduos, kai pasijus išduotas ir nebereikalingas“, – sako A. Svetikienė.

„Vaikas, tokiu atveju, kai jo išsižadama, pirmiausia priežasties pradeda ieškoti savyje ir analizuoti ką padarė ne taip, dažnai linkęs save kaltinti, užsisklęsti. Neabejoju, kad emocinių sunkumų patiria tiek vaikas, tiek socialinis tėvas ar motina“, – sako psichologė, pabrėždama tėvystės nuginčijimo fakto žalą vaiko raidai.

Socialinė tėvystė – ne tik teisinė sąvoka

Europos žmogaus teisių teisingumo teismas savo praktikoje, nagrinėdamas bylas, naudoja sąvoką *socialinė tėvystė*. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos nuostatose *socialinė tėvystė* taip pat minima ir apibrėžta jos reikšmė. „Lietuvos teisės aktuose ši sąvoka nėra reglamentuota, tačiau esame Europos sąjungos valstybė, todėl per ES teisę, ji taikoma

Socialinė tėvystė – menkai suprantama sąvoka su didžiule atsakomybe vaikui

ir Lietuvoje“, – sako D. Nevardauskis.

Šiandien pripažįstama, kad biologinis vaiko ir tėvo/motinos ryšys nebėra vienintelis tėvystės pagrindas. Tai leidžia geriau apsaugoti vaiko interesus, nes tėvo/motinos teisės ir pareigos gali būti nustatytos ir asmeniui, kurio su vaiku kraujo giminystė nesieja.

„Labai svarbu įvertinti, ką pats vaikas pripažįsta savo motina ar tėvu. Todėl siekiant apsaugoti vaiko interesus, svarbiausia yra vaiko nuomonė ir emocinis ryšys su tam tikru asmeniu, o ne kraujo ryšys“, – sako Panevėžio apskrities VTAS patarėjas Panevėžio mieste.

Rūta Karčiauskienė

Viešųjų ryšių ir komunikacijos skyriaus

Vyriausioji specialistė

